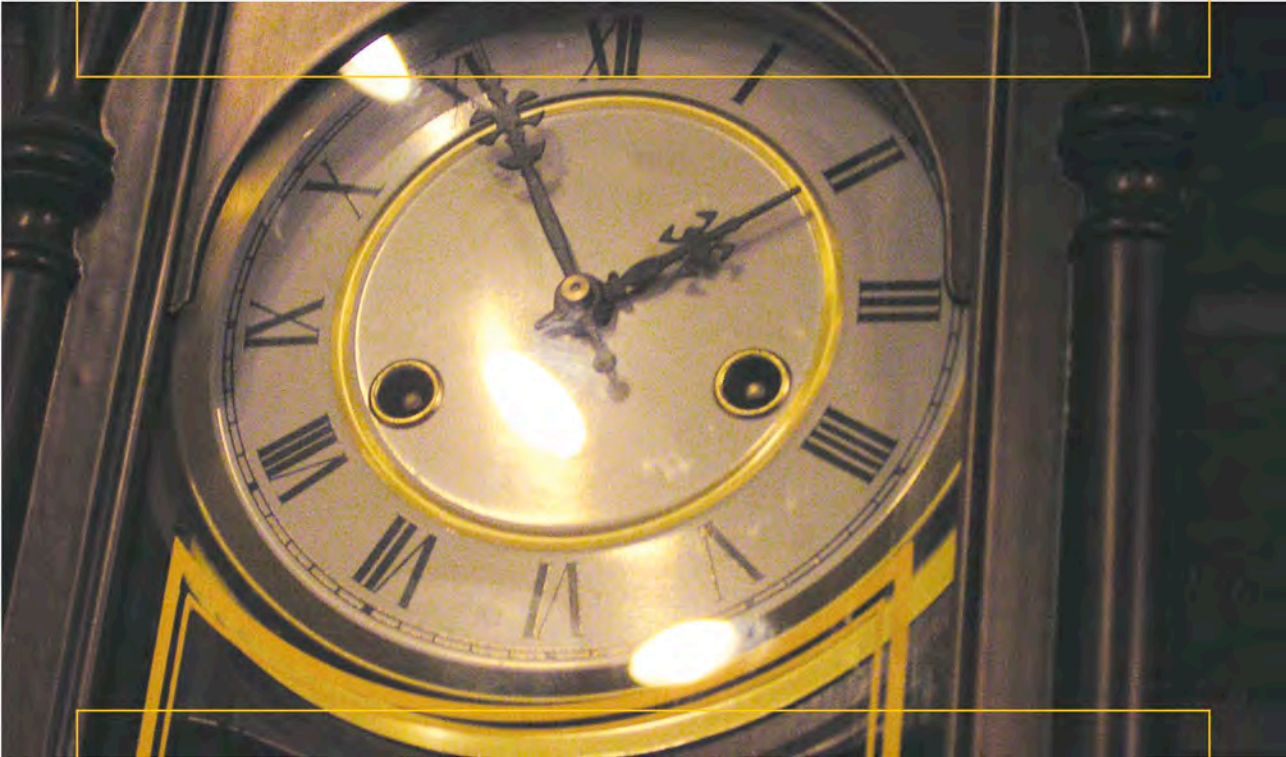

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Για μια νέα διδακτική μεθοδολογία στην υπηρεσία της κριτικής ιστορικής σκέψης

Τρίτη έκδοση συμπληρωμένη και αναθεωρημένη

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>ΠΡΟΛΟΓΟΣ</i>	<i>9</i>
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ</i>	<i>11</i>
<i>ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ</i>	<i>24</i>
<i>ΑΡΧΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ, ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΑ</i>	<i>30</i>
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1</i>	<i>39</i>
ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2</i>	<i>53</i>
Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3</i>	<i>75</i>
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΣΜΟΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4</i>	<i>99</i>
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ (1499-1830)	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5</i>	<i>119</i>
ΤΟ «ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6</i>	<i>137</i>
ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ – ΕΘΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7</i>	<i>147</i>
ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΘΝΟΓΕΝΕΣΗΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 8</i>	<i>155</i>
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 9</i>	<i>175</i>
Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10</i>	<i>191</i>
ΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 11</i>	<i>209</i>
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	

<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12</i>	<i>237</i>
Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΩΣ ΑΡΧΗΓΟΣ (MILLET BASHI) ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ – ΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 13</i>	<i>247</i>
Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΦΟΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ	
<i>ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 14</i>	<i>263</i>
Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΖΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ	<i>291</i>

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

- ▶ Το μαθηματικό – ορθολογικό μοντέλο
- ▶ Η ανατίμηση της φύσης
- ▶ Η επανάσταση των μαθηματικών
και η ανάπτυξη της νεότερης επιστήμης

Κείμενο 1

Διδακτικός στόχος: Η αποσυσχέτιση Ανθρωπισμού και νεότερης φυσικής επιστήμης.

«Αν θεωρήσει κανείς τη γένεση της νεότερης φυσικής επιστήμης από σκοπιά τυποκρατική – επιστημονιστική, θα κλίνει προς την άποψη ότι το ανθρωπιστικό κίνημα ελάχιστη σχέση έχει μαζί της, αν δεν την έβλαψε κιόλας. Η άποψη αυτή φαίνεται να επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι ανθρωπιστές, αφοσιωμένοι κυρίως σε ρητορικές και φιλολογικές έρευνες, εγκατέλειψαν αμαχητί στη Σχολαστική τον νευραλγικό τομέα της κοσμολογίας και της φυσικής επιστήμης. Η δεδηλωμένη τους απέχθεια απέναντι στη φυσική επιστήμη συνοδεύτηκε από την έλλειψη συστηματικά διατυπωμένων γενικών θέσεων στις γραμμές τους, δηλαδή από τον κατακερματισμό του κινήματός τους έτσι, ώστε οι στεντόρειες διαμαρτυρίες εναντίον της αυθεντίας κτλ. μπορούσαν, βέβαια, να βλάψουν τον εκκλησιαστικό αριστοτελισμό, όχι όμως και να τον θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο. Και στα αλήθεια, η Σχολαστική, όχι μόνο δεν συρρικνώθηκε κάτω από τα χτυπήματα του ανθρωπισμού, αλλά και γνώρισε στον 15ο και 16ο αι. μια όψιμη άνθηση, έτσι ώστε η (νέα) Σχολαστική και ο ανθρωπισμός πρέπει να θεωρηθούν από χρονική άποψη όχι διάδοχα, αλλά παράλληλα φαινόμενα. Ωστόσο, οι διαπιστώσεις αυτές δεν εξαντλούν το πρόβλημα της λειτουργίας του ανθρωπισμού στην ιστορία των ιδεών. Για τη λύση του δεν αρκεί, επίσης, ούτε και η μνεία της εκδοτικής δραστηριότητας των ανθρωπιστών, η οποία έφερε και πάλι στο φως αρχαία μαθηματικά κείμενα, και έτσι επιβόητησε τη μαθηματική ροπή του πλατωνισμού ή ζωογόνησε τις μεθοδολογικές συζητήσεις. Το ουσιαστικό ερώτημα είναι αν η γενική κοσμοθεωρητική τοποθέτηση και μακροπρόθεσμη επήρεια του ανθρωπισμού συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα στη διαμόρφωση των κοσμοθεωρητικών αποφάσεων που έκαναν δυνατή και τη μαθηματική φυσική επιστήμη. Το ερώτημα τούτο δεν το θέτουν, φυσικά, καθόλου όσοι από την τυποκρατική τους σκοπιά παρακολουθούν τη διαμόρφωση της μεθόδου, χωρίς να γνοιάζονται για τις προϋποθέσεις της. Αν, όμως, θέσει κανείς τούτο το ερώτημα, πρέπει και να δώσει καταφατική απάντηση. Μολονότι το ανθρωπιστικό κίνημα δεν στρέφεται εναντίον της χριστιανικής θρησκείας (ωστόσο, το παράδειγμα του Valla δείχνει ότι οι σχέσεις με την Εκκλησία δεν ήταν εξίσου ανέφελες), δεν μπορεί να θεωρηθεί στο σύνολό του κίνημα θρησκευτικό ούτε και, *a fortiori*, θρησκευτική αντίδραση ενάντια σε ακραία θύραθεν ρεύματα, αλλά πολύ περισσότερο ανήκει στη θύραθεν τάση.

Επειδή μέσα στο κοσμοθεωρητικό σύμπλεγμα του ορθολογισμού των Νέων Χρόνων η ανατίμηση της Φύσης και η ανατίμηση του ατόμου συνυφαίνονταν, γι' αυτό και η ανθρωπιστική εξύμνηση του κυρίαρχου Ανθρώπου ενίσχυσε *eo ipso* τη θεώρηση εκείνη, η οποία στη φυσικοεπιστημονική ενασχόληση έβλεπε την απελευθέρωση του ανθρώπου από την παλιά κυριαρχία διαμέσου της δικής του κυριαρχίας πάνω στη Φύση, ενώ στη μέθοδο έβλεπε ενσαρκωμένη την ακατανίκητη δύναμη της ανθρώπινης νόησης. Ο ανθρωπισμός ανακαλύπτει – από πλάγιους, ίσως, δρόμους και με τρόπο αντιφατικό – τον υποκειμενικό κόσμο, ενώ η φυσική επιστήμη θέτει στο προσκήνιο τον

κόσμο τον αντικειμενικό. Και οι δύο τάσεις, όμως, ευνοούν τελικά τη στροφή προς το Εμμενές. Σε σχέση με τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και ανεξάρτητα από υποκειμενικές προθέσεις και συμπάθειες, είναι μάλλον ασήμαντο το γεγονός ότι ο ανθρωπισμός και η νεαρή φυσική επιστήμη κατά μεγάλο μέρος αναπτύσσονται παράλληλα δίχως σημεία επαφής, ή και καταπολεμούνται αμοιβαία – είδαμε άλλωστε ότι και στο χώρο της κοσμολογίας ο πλατωνικός παμψυχισμός και ο ριζοσπαστικός αριστοτελισμός άσκησαν ανάλογη επίδραση παρ' όλη τη μεταξύ τους διαμάχη. Ο ανθρωπισμός πραγματοποιεί τη στροφή προς το Εμμενές προπαντός προβάλλοντας το αίτημα της υπαρξιακής έντασης και αμεσότητας. Το αίτημα αυτό δικαιώνει ηθικά την επίθεση των ανθρωπιστών εναντίον της σχολαστικής συλλογιστικής. Στα πλαίσιά της πρωτοφανερώθηκε η σαρκαστική και μονόπλευρη εκείνη ταύτιση σχολαστικής και αφηρημένης συλλογιστικής, που [...] είναι τυπική και για την εποχή του Διαφωτισμού».

Παναγιώτης Κονδύλης, *Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός*, τόμος Α', Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σ. 107-109.

Κείμενο 2

Διδακτικοί στόχοι: α) Να διαφανούν οι ιδεολογικές εξαρτήσεις και δεσμεύσεις που κρύβονται πίσω από κάθε ιστορική περιοδολόγηση. β) Να γίνει κατανοητή η θεμελίωση της περιόδου της Αναγέννησης πάνω στην καταδίκη του Μεσαίωνα.

«Η έκφραση “media tempestas” εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1469, η “media aetas” το 1518 και το “medium aevum” το 1604. Λίγο κατόπιν ακολουθούν οι εκφράσεις “middle age”, “middle time” (1605) και “moyen age” σε συνδυασμό με “moyen temps” (1640) [...]. Η συνείδηση της Αναγέννησης και η αντίληψη για τον “Μέσο” Αιώνα διαμορφώνονται ως αντίρροπα και συνάμα συσχετικά μεγέθη: οι ανθρωπιστές – εκπρόσωποι της “Αναγέννησης” αντλούν την αυτοπεποίθηση και αυτοσυνείδησή τους από τη ζοφερή περιγραφή της εποχής μετά την παρακμή της αρχαιότητας [...]. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ανθρωπιστές μιλούν εντελώς αδιαφόριστα για τους εχθρούς του πολιτισμού, οι οποίοι, τάχα, δεσπόζουν στον Μεσαίωνα, αναμειγνύοντας αυθαίρετα Γερμανούς, Άραβες, Τούρκους και μοναχούς [...]: ο λόγος είναι ότι θέλουν να παραστήσουν τους “ζοφερούς χρόνους” κατά το δυνατόν ως κλειστή ενότητα, για να έχει η πολεμική τους έναν ξεκάθαρο στόχο. Ο αγώνας φωτός και σκότους, τον οποίο υπαινίσσεται η έκφραση “ζοφεροί χρόνοι”, προέρχεται από παραστάσεις της χριστιανικής φιλοσοφίας της ιστορίας, της οποίας οι εκπρόσωποι εξίσου μιλούν για ζοφερές και “πεφωτισμένες” εποχές [...]. [Τα παραπάνω] δείχνουν με σαφήνεια τον ιδεολογικό ρόλο της καινούριας περιοδολόγησης της ιστορίας, η οποία έχει διαδοθεί ήδη γύρω στο 1600 και στη διάρκεια του 17ου αι. εκποτίζει την παραδοσιακή περιοδολόγηση των τεσσάρων βασιλείων ή των έξι αιώνων = εποχών [...]».

Παναγιώτης Κονδύλης, *ό.π.*, τόμος Α', σ. 61-62, σημ. 5.

Κείμενο 3

Διδακτικός στόχος: Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της περιόδου της Αναγέννησης.

«Στην πραγματεία του *Renaissance und Reformation* [...] ο Troeltsch θεώρησε ως το ειδοποιό γνώρισμα της Αναγέννησης την αντίθεση ενάντια στο χριστιανικό ασκητισμό, και αντιπαρέθεσε την αντίληψή του αυτή στη θεωρία του Burckhardt για τον αναγεννησιακό ατομικισμό, δεχόμενος, ωστόσο, ότι η αντιασκητική στάση ισχυροποιείται χάρη στην επίδραση του ατομικισμού [...]. Πράγματι, η θεώρηση της εποχής από τη σκοπιά της αποκατάστασης του αισθητού κόσμου είναι (τουλάχιστον ως προς τη φιλοσοφία ή την ιστορία των ιδεών, και όχι αναγκαστικά από πολιτική – ιστορική άποψη) γονιμότερη από την αμιγή θεωρία του ατομικισμού. Πάντως, η έντονη αντιπαράθεση των δύο αυτών θα ήταν εσφαλμένη, όπως γίνεται φανερό, αν δούμε την έννοια του κοσμοθεωρητικού ορθολογισμού ως πολεμικά εμπνευσμένου συμπλέγματος ιδεών».

Παναγιώτης Κονδύλης, *ό.π.*, τόμος Α', σ. 65, σημ. 7.

Πίνακας 1

Χαρακτηριστικοί σταθμοί στην πορεία αυτή

α. Κοπέρνικος	(1473-1543): Ουράνια μηχανική. Όπως και ο Αρίσταρχος, τοποθέτησε τον Ήλιο στο κέντρο του Σύμπαντος.
β. Γαλιλαίος	(1564-1642): Οι νόμοι της μηχανικής.
γ. Descartes	(1596-1650): Επιστημονική μεθοδολογία
– ορθολογισμός – νοησιαρχία
– γεωμετρική οπτική.
δ. Leibnitz	(1646-1716): Διαφορικός λογισμός.
ε. Newton	(1642-1727): 1687 – Νόμος της βαρύτητας.

Επισήμανση

Η αρχαία φιλοσοφία, και ειδικότερα τα φιλοσοφικά συστήματα του Πλατωνισμού και του Αριστοτελισμού, υπήρξαν οι μήτρες απ' όπου εντέλει ξεπήδησε η νέα κοσμοθεωρία του μαθηματικού ορθολογικού μοντέλου διερεύνησης της φύσης. Το νέο αυτό κοσμοθεωρητικό πλαίσιο δεν προβάλλει ως φαινόμενο ιστορικής παρθενογένεσης, αλλά ως βαθμιαία διαδικασία μετάβασης από την παλαιότερη κοσμοθεωρία στο νεότερο εξηγητικό ερμηνευτικό μοντέλο. Ως διαφοροποίηση και αναδιάταξη παλαιότερων συστημάτων σκέψης, νέων παρατηρήσεων και δεδομένων και νέων συσχετισμών στους κόλπους

των κυρίαρχων ιδεολογικών συστημάτων. Όπως υποστηρίζει ο Herbert Butterfield, *Η καταγωγή της σύγχρονης επιστήμης (1300-1800)*, μτφρ. Ιορδ. Αρζόγλου – Αντ. Χριστοδουλίδης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1983, σ. 13: «[...] η αλλαγή επέρχεται στην αρχή [...] από μεταθέσεις εννοιών στο πνεύμα των επιστημόνων [...]».

Κείμενο 4

«Η διαδικασία της επικράτησης της μαθηματικής μεθόδου στη φυσική επιστήμη επιβεβαιώνει τη θέση ότι [η αρχαία φιλοσοφία] υπήρξε το πλαίσιο αναφοράς των συζητήσεων της μεταβατικής περιόδου και ότι ορισμένες πλευρές της ενεργοποιήθηκαν ως όπλα εναντίον της παραδοσιακής θεολογίας, μόνον αφού εμψυχώθηκαν από τη νέα κοσμοθεωρητική τοποθέτηση. Όμως, η ένταξή τους σε μια καινούργια αντίληψη συνεπέφερε συνάμα και την ατροφία τους. Επιπλέον, η αποκρουστικότητα της γλώσσας και του περιεχομένου της νέας κοσμοθεωρίας οδήγησε στην έκλειψη του πλατωνισμού και του αριστοτελισμού ως συστημάτων σκέψης, παρά την αδιάκοπη αξιοποίηση των επιμέρους ιδεών τους μέσα στις νέες συνθήκες και για την ικανοποίηση των νέων αναγκών[...].

Και των μαθηματικών η ανατίμηση πραγματοποιήθηκε κατά τη μεταβατική περίοδο, τις πιο πολλές φορές με τη βοήθεια αναφορών στον πλατωνισμό [...].

Ο πλατωνισμός, όμως, με τη μαθηματική του ροπή, υπήρχε από είκοσι σχεδόν αιώνες, και, μάλιστα, τον πιο πολύ καιρό σε πνευματικά κυρίαρχη θέση, γι' αυτό δεν δημιουργήθηκε μαθηματική φυσική επιστήμη. Η αποφασιστική σύνδεση μαθηματικών και φυσικής γίνεται για πρώτη φορά δυνατή πάνω στη βάση της πεποίθησης ότι η Φύση είναι άξιο και συνάμα ολότελα σταθμισμένο, δηλ. τέλεια δομημένο αντικείμενο γνώσης».

Παναγιώτης Κονδύλης, *ό.π.*, τόμος Α', σ. 110.

Κείμενο 5

«[...] Όποιος διαδέχεται στην κυριαρχία τον αντίπαλό του αναγκαστικά θα κληρονομήσει και μερικές λειτουργίες του. Στη θέση της παλιάς μορφής οργάνωσης (στον χώρο τις κοινωνίας και του πνεύματος) πρέπει να μπει μια καινούργια, που εδράζεται εξίσου σε κάποια μορφή κυριαρχίας. Με την έννοια αυτή, οι μαχόμενες κοσμοθεωρίες έχουν οπωσδήποτε δύο πλευρές: τη χειραφετητική, που στρέφεται συνειδητά εναντίον του αντιπάλου, και μια δεύτερη, που εμπεριέχει ασυνείδητα τα στοιχεία της διαγραφόμενης νέας κυριαρχίας».

Παναγιώτης Κονδύλης, *ό.π.*, τόμος Α', σ. 63.

Κείμενο 6

[Η λογοκρισία των θέσεων του Γαλιλαίου]

Διδακτικός στόχος: Η κατάδειξη της ολοκληρωτικής δομής και λειτουργίας της Καθολικής Εκκλησίας και ο δύσκολος τοκετός του νέου φιλοσοφικού στοχασμού.

«Η λογοκρισία πραγματοποιήθηκε στο Δικαστήριο της Ιεράς Εξέτασης της πόλης, την Τετάρτη 24 Φεβρουαρίου 1616, με την παρουσία των πιο κάτω υπογεγραμμένων θεολόγων Πατέρων [...].

Θέση Γαλιλαίου: Ο ήλιος βρίσκεται στο κέντρο του κόσμου και είναι ολωσδιόλου ακίνητος από τοπικές κινήσεις.

Λογοκρισία: Κατά γενική ομολογία, αυτή η άποψη κηρύχθηκε ανόητη και παράλογη φιλοσοφικά, αλλά και τυπικά αιρετική, καθόσον αντιτίθεται σαφώς στα αξιώματα της Αγίας Γραφής –σε πολλά χωρία– είτε στη γραμματική έννοια των λέξεων, είτε στην από κοινού παραδεκτή ερμηνεία των Αγίων Πατέρων και των θεολόγων λογίων.

Θέση Γαλιλαίου: Η Γη δεν είναι στο κέντρο του Κόσμου κι ούτε είναι ακίνητη, αλλά αντίθετα χαρακτηρίζεται από μια καθολική περιστροφική κίνηση γύρω από τον Ήλιο και από μια κίνηση διάρκειας γύρω από τον εαυτό της.

Λογοκρισία: Κατά γενική ομολογία, αυτή η άποψη ανασκευάζεται με βάση το ίδιο λογοκριτικό επιχείρημα (όπως και η προηγούμενη) όσον αφορά στο φιλοσοφικό επίπεδο. Όσο για τη θεολογική πλευρά, πρέπει να θεωρηθεί το λιγότερο ως εσφαλμένη, με βάση την Πίστη».

Η διαπραγμάτευση της παρατιθέμενης πηγής

Με τη διαδικασία της κριτικής προσέγγισης και της αποδόμησης της ιστορικής πηγής, η διδασκαλία πρέπει να οδηγηθεί στην εξέταση των ακόλουθων θεμάτων, που είτε προβάλλονται άμεσα από την πηγή, είτε αναδεικνύονται από τη συνδυαστική λογική του ιστορικού:

- a. Η δομή του λογοκριτικού κειμένου.
 - i. Προβολή αντίθεσης.
 - ii. Δογματική ανασκευή και αναίρεση της αντίθεσης.
- β. Η λειτουργία της λογοκριτικής απόφασης, όχι μόνο ως έκφρασης συμβολικής βίας κατά του λογοκρινόμενου, αλλά και ως άμεσης και βίαιης καταστολής των απαγορευμένων ιδεών, που οδηγεί στην τιμωρία και τη φυσική εξόντωση του ενόχου.
- γ. Το κείμενο ως πεδίο διαμάχης δύο αντιτιθέμενων κόσμων, της αναγεννησιακής επιστημοσύνης και της Καθολικής Εκκλησίας (= κατάπνιξη του αναγεννώμενου επιστημονικού πνεύματος, με βάση στήριξης των αντεπιχειρημάτων, την Ιερή Παράδοση και την Αγία Γραφή).

Ο πρώτος κόσμος αποσπάται από τον δεύτερο και βαθμιαία αυτονομείται. Ωστόσο, η επιστήμη εμφανίζεται ακόμη εδώ ως θεραπευαίνδα της θεολογίας.

- δ. Η προβολή της διαμάχης. Η σύγκρουση για τη θέση της Γης αφορά συνολικά την αμφισβήτηση της καθιερωμένης τάξης πραγμάτων. Μη κεντρικότητα της Γης σήμαινε για την Καθολική Εκκλησία μη προνομιακότητα του ανθρώπου ως όντος πλασμένου κατ' εικόνα και ομοίωση του Θεού, άρα αμφισβήτηση της ίδιας της Εκκλησίας, της χριστιανικής πίστης και της ύπαρξης του δημιουργού του Σύμπαντος.
- ε. Η Εκκλησία λογοκρίνει με βάση τρία επίπεδα λογικής ανάλυσης:
 - i. τυποκρατικό / κυριολεκτικό (= καταδίκη του Γαλιλαίου για τη μη χρησιμοποίηση των λέξεων και όρων, που επιβάλλονταν από την Αγία Γραφή και την ιερή παράδοση),
 - ii. φιλοσοφικό,
 - iii. θεολογικό.

Το τυποκρατικό επίπεδο είναι ουσιαστικά παράμετρος του θεολογικού, ενώ το φιλοσοφικό, μολονότι προβάλλεται ως αυτόνομο, εντούτοις αποτελεί προσωπείο του θεολογικού.

- στ. Η κατηγορία της αίρεσης. Ο αιρετικός.
- ζ. Να εστιαστεί η προσοχή στο γεγονός ότι το εκκλησιαστικό λογοκριτικό συμβούλιο ανασκευάζει και αναιρεί τις απόψεις του Γαλιλαίου παμψηφεί (= «κατά γενική ομολογία»). Πρόκειται, δηλαδή, για ένα συμπαγές και αρραγές δογματικό μέτωπο σε κατάσταση ιδεολογικού πολέμου.

Κείμενο 7

- Διδακτικοί στόχοι:**
- α.** Η ανατίμηση της Φύσης και η γνώση των φυσικών νόμων οδήγησε στη θεοποίηση αυτής αλλά και της ανθρώπινης λογικής, που μπορούσε να αποκρυπτογραφήσει τις αιτίες των φαινομένων και τους νόμους του Σύμπαντος.
 - β.** Η αντίληψη και κατανόηση από τους μαθητές της διαδικασίας που ξεκινά από την αμφισβήτηση της Παντοδυναμίας της Εκκλησίας κλιμακώνεται στην ανάδυση του νεότερου φυσικομαθηματικού επιστημονικού μοντέλου, στην ανατίμηση της Φύσης, στη θεοποίηση της Φύσης και της ανθρώπινης λογικής, για να καταλήξει στη σύλληψη του κόσμου ως δομημένου πλαισίου σχέσεων, ως γεωμετρικής, αρχιτεκτονικής τάξης, την οποία δημιούργησε ο κρυμμένος πίσω από τη φυσική νομοτέλεια Θεός.

«Αν ο χειραφετημένος άνθρωπος, αποστρέφοντας το πρόσωπό του από τον ουρανό και γυρίζοντάς το προς τη Φύση, κυριαρχεί πάνω στην τελευταία χάρη στη γνώση των νομοτελειών της, ωστόσο και η Φύση, που εξαιτίας της ανατίμησής της γίνεται παντοδύναμη, ασκεί πάνω στον άνθρωπο τη δική της κυριαρχία, αφού ο τελευταίος, μόλις χειραφετηθεί από τον Θεό, θεωρείται σε πρώτη γραμμή μέρος –αν και επιφανές– της Φύσης, υπαγόμενο στη νομοτέλειά της. Ο άνθρωπος είναι Φύση. Αν κυριαρχεί πάνω στη Φύση με την τεχνική του, όμως κυριαρχείται και ο ίδιος από τη Φύση (προπαντός από την αισθητή, βιολογική φύση του)».

Παναγιώτης Κονδύλης, *ό.π.*, τόμος Α', σ. 153.

⇒ ΑΣΚΗΣΗ

Αφού πρώτα βρεις τις έννοιες-κλειδιά του κειμένου που παρατίθεται, να αναδείξεις τη λογική του ακολουθία.

- π.χ. α. Θεός = Κόσμος
 β. Φύση = Σύνολο
 γ. Άνθρωπος = Υποσύνολο
 δ. Άνθρωπος > Τεχνική > Φύση
 ε. Φύση > Άνθρωπος

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς και σε φοιτητές παιδαγωγικών τμημάτων και τμημάτων Ιστορίας και Φιλολογίας και έρχεται να υλοποιήσει με συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις ορισμένες πτυχές του προβληματισμού που αναπτύσσεται τις τελευταίες δεκαετίες στον ευρωπαϊκό και αμερικανικό χώρο στο πεδίο της Διδακτικής της Ιστορίας.

Περιέχει επεξεργασμένες διδακτικές ενότητες (που ορισμένες περιλαμβάνονται στα αναλυτικά προγράμματα της Δευτεροβάθμιας και της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης), σχέδια μαθήματος, ενδεικτικά αποσπάσματα πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, πίνακες, στατιστικές, ασκήσεις ανάλυσης, σύγκρισης, κριτικής και σύνθεσης των πηγών και ενδεικτική βιβλιογραφία. Πρόκειται, όπως είναι προφανές, για προσπάθεια εφαρμογής μιας νέας διδακτικής μεθοδολογίας, με την οποία επιχειρείται η υπέρβαση του ανελαστικού πλαισίου που προσδιορίζει τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Το μοντέλο οργάνωσης των ενοτήτων που παρουσιάζονται προσεγγίζει το μαθητή όχι ως παθητικό αποδέκτη γνώσεων αλλά ως δημιουργό ιστορικής σκέψης. Προσέγγιση που προκύπτει από την αρχή ότι βασικός σκοπός του μαθήματος της Ιστορίας είναι η εκμάθηση των θεμελιωδών εννοιών και τρόπων μάθησης με τη χρήση τεχνικών που αντιστοιχούν σε κάθε ηλικία, χωρίς να ακυρώνεται η επιστημολογική ιδιαιτερότητα της επιστήμης της Ιστορίας και να απλοποιείται υπερβολικά η πολυπλοκότητα των ιστορικών φαινομένων.

Ο **Γιώργος Κόκκινος** είναι αναπληρωτής καθηγητής της Ιστορίας και της Διδακτικής της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων μεταξύ των οποίων τα εξής: *Συμβολικοί πόλεμοι για την Ιστορία και την Κουλτούρα* (Μεταίχμιο, 2006), *Επιστήμη, ιδεολογία, ταυτότητα* (Μεταίχμιο, 2003), *Αναζητώντας την Ευρώπη* (Μεταίχμιο, 2000), *Από την Ιστορία στις ιστορίες* (Ελληνικά Γράμματα, 1998), *Ο πολιτικός ανρθολογισμός στην Ελλάδα* (Τροχαλία, 1996) και *Η φασίζουσα ιδεολογία στην Ελλάδα* (Παπαζήσης, 1989). Επίσης έχει επιμεληθεί αρκετούς συλλογικούς τόμους, ο πιο πρόσφατος από τους οποίους είναι το βιβλίο *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα* (Μεταίχμιο, 2006), σε συνεργασία με την Ειρήνη Νάκου.

ISBN 960-455-115-9

9 789604 551156

ΒΟΗΘ ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ 4115